

Ческідова Олена Миколаївна

пошукач

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

кафедра соціальної і прикладної психології

ОПИТУВАЛЬНИК ПРИХИЛЬНОСТІ ДО ОБ'ЄКТУ ВТРАТИ. ПСИХОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ

Для оцінки якості прихильності до об'єкту втрати розроблений опитувальник, що містить чотири шкали: «Актуалізація об'єкту», «Негативні емоції, пов'язані із втратою», «Реалізація очікувань об'єкту», «Ідентифікація з об'єктом». Проведений аналіз структури шкал попередньої версії опитувальника підтверджує високу очевидну валідність кожної з них. Усі шкали характеризуються високою внутрішньою узгодженістю і нормальністю розподілу їхніх значень.

Ключові слова: прихильність, кризова ситуація втрати об'єкту, переживання прихильності до об'єкту втрати, опитувальник.

Актуальність дослідження. Вивчення прихильності, перебуваючи на стику академічної психології та психоаналізу, є одним з найцікавіших напрямків сучасної психології. Грунтуючись на психоаналітичному баченні, але включивши зовнішню реальність, яка впливає на формування внутрішньої реальності дитини, Джон Боулбі, засновник цього напрямку, надав нам можливість розуміння якості взаємин між людьми в контексті прихильності. Прихильність — одна з основних детермінант відносин. Система прихильностей, сформована у раннім дитинстві, обумовлює особливості взаємин дорослої людини та зберігається протягом життя.

Постановка проблеми

Джон Боулбі [2, 3], засновник теорії прихильності, та його послідовники довели важливість прихильностей і інтерперсональних відносин між дитиною та батьками (чи особами, що їх замінюють). У контексті міжособистісних відносин прихильність є основою соціалізації та інтелектуального розвитку, зв'язком між людьми, джерелом емоційної близькості, і, разом з тим, прямо сприяє формуванню ідентичності особистості. Прихильність до батьків дозволяє дитині розвинути базову довіру до світу та позитивну самооцінку.

Клінічні спостереження та теоретичні дослідження показують, що переживання втрати значимої особи має два основні можливі шляхи — нормальний, ведучий до відновлення порушених здібностей особистості, до знаходження цілісності, відчуття повноти життя в результаті пережитого досвіду, і патологічний, який характеризується зупинкою у розвитку природних реакцій горя й таких, що приводить до депресивного способу

сприйняття світу і себе в цьому світі [1, 4, 5, 6, 7, 10, 11]. Робота горя завершується, коли соціально людина відновлює свої функції, емоційно готова до сприйняття та створення нового оточення [9]. Якщо залежність прихильності до померлого зберігається й не перетерплює зміни, особистість продовжує існувати у межах колишніх відносин, — є ризик розвитку депресивного способу сприйняття світу та себе в цьому світі.

На сьогоднішній момент існують клінічно й теоретично обґрунтовані техніки психологічної корекції та психотерапевтичного втручання у ситуації втрати об'єкта. Однак методики діагностики якості прихильності й ступеню її трансформації в результаті втрати поки не розроблені.

На наш погляд, саме сполучення наукових досліджень і клінічної практики в сфері вивчення прихильності може стати найбільш ефективним у рішенні проблем, що виникають у людей, які пережили травму втрати.

Метою дослідження була розробка Опитувальника прихильності до об'єкту втрати та оцінка його психометричних параметрів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

З 50-х років минулого століття теорія прихильності отримала потужний розвиток — як у застосуванні у психотерапевтичній практиці, так і в наукових дослідженнях та розробках методів оцінки. На відміну від психоаналітичного методу, де дослідження відбуваються на підставі інформації, отриманої в ході лікування, вивчення внутрішньої реальності людини, у рамках теорії прихильності були розроблені методи дослідження, які надали об'єктивовані та відтворні результати в оцінці первинної прихильності.

Наприклад, розроблена в 1969 р. співробітницею Боулбі, Мері Ейнсворт [12,13], методика дослідження дітей у віці від 12 до 18 місяців, так звана «Незнайома ситуація», стала стандартним інструментом у психології розвитку. Це дослідження проводиться у лабораторії та спрямоване на те, яким чином дитина у віці одного року зустрічає свою матір після тривалої кількості хвилин розлуки. Дитина і мати перебувають у кімнаті, де разом грають у присутності незнайомої третьої особи. Потім мати виходить із кімнати, а спостерігач залишається з дитиною, спостерігаючи за нею у процесі гри. Незабаром мати вертається, а незнайомиць виходить. Ціль експерименту — вивчити умови повторної зустрічі матері та дитини.

Новий якісний стрибок відбувся, коли Мері Мейн зі співавторами [17,18] розробили методика обстеження дорослих. Прихильність оцінюється за допомогою аналізу спогадів про батьків, отриманих у процесі інтерв'ю. Це бесіда, структурована певним набором цілеспрямованих і, разом з тим, вузькоспеціальних питань, метою якої є вивчення первинної прихильності дорослих людей — характеру ранніх відносин із батьками та впливу цього досвіду на здатність до побудови близьких і надійних стосунків у дорослому житті.

У ході інтерв'ю досліджуються асоціації, які виникають у відповідь на прохання згадати себе дитиною 5–12 років та назвати п'ять слів-прикметників, що характеризують відносини з матір'ю/батьком у той пе-

ріод. До кожного з наданих слів пропонується згадати ситуації, що відображують та пояснюють смисл слова. Приділяється увага спогадам про насильство — як емоційне, так і фізичне, сексуальне. Досліджуються також травмуючі події, такі як смерть члена родини або близького друга, що відбулися у дитинстві піддослідного, а також у дорослому віці, його відношення до цих подій, вплив на відношення до власних дітей. Важливі й уявлення про те, чи змінилися відносини з батьками вже у дорослому періоді життя, а також про зміну відносин батьків до піддослідного — як у кращу, так і в гіршу сторону.

Процедура займає від 45 хвилин до 1,5 годин. Опитування здійснюється з особливою акуратністю й старанністю, можливої лише при досить великому досвіді роботи в цій сфері.

У науковому дослідженні прихильності отримані дані вивчаються за допомогою кількісних і якісних методів, а також оцінюються статистично. Ці дослідження мають на меті діагностику типу або порушення прихильності у дорослого. На підставі отриманих результатів також можна зробити достовірний висновок про те, що внутрішня настанова матері визначає майбутній патерн прихильності, а з ним і поведінку її дитини. Ці методики перевіряють репрезентацію прихильності дорослих і призводять до результатів, які можна віднести до категорій надійної, ненадійно-амбівалентної, ненадійно-унікаючої прихильності, а також не пропрацьованої травматизації. Дитина, яка відчуває прихильність до батьків та не пропрацьованою травматизацією, може показати відповідність цієї ж категорії прихильності.

Таким чином, на сьогоднішній день для оцінки дорослих існує кілька методик: Інтерв'ю про прихильність для дорослих (Adult Attachment Interview, AAI; Main & Goldwyn, 1982) [18] або «Adult Attachment Projective Test» (AAP) (George, West & Pettem, 1999) [17]. Ця методика вже використовується у дослідженнях, які проводяться у Німеччині, зокрема, Ганною Буххайм (Buchheim et al., 2003) [15].

Однак жоден з опитувальників, які використовуються, не припускає дослідження зміни прихильності в результаті смерті батька або іншої значущої особи. Метою нашого дослідження є вивчення способів опанування стресових ситуацій людьми, що пережили втрату об'єкта. У більшості випадків з моменту втрати пройшло більш ніж 2 роки. Таким чином, стан характеризується відносною стабільністю, коли період гострого горя вже пройдений, і є можливість простежити наявність стійких відбитків об'єкта в пам'яті у вигляді внутрішнього психічного образу. На наш погляд, робота горя припускає не позбавлення від прихильності до втраченого об'єкта, а її трансформацію. Був складений опитувальник для визначення ступеню катектування лібідо в об'єкті втрати — визначення ступеню та якості прихильності до втраченого об'єкта.

Опитувальник, складений нами, пропонував піддослідним низку питань, які відображують відношення до померлого близького, ступінь прийняття втрати, якість внутрішньопсихічних взаємовідносин із втраченим об'єктом.

Основний матеріал і результати дослідження

Основою для створення опитувальника, спрямованого на виявлення прихильності до втраченого об'єкту, слугувала анкета, що містить 40 питань. Початкові три пункти анкети мали настановний характер, а також надавали загальну інформацію про об'єкт втрати та час травматичної події — вони не розглядалися в якості пунктів, призначених сформулювати шкали опитувальника. Інші 37 — призначалися для встановлення особливостей поведінки індивіда, що пережив втрату об'єкта прихильності, і були оригінальними формулюваннями, запропонованими автором методики. Піддослідним пропонувалося за допомогою п'ятибальної шкали Лайкерта відповісти на поставлені в анкеті питання. Мінімальному значенню «1» відповідали варіанти відповідей «ніколи», «ні» і т. д. залежно від змісту питання, а максимальному значенню «5» — варіанти відповідей «завжди», «так» і т. д., відповідно.

З метою формування остаточного списку тверджень для тексту опитувальника шляхом психометричного аналізу питань анкети було запропоновано 47 піддослідним, середній вік яких склав 27,370 року (стандартне відхилення — 8,777). Середнє значення кожного з 37 пунктів анкети перебувало в інтервалі від 1,192 до 4,553, стандартне відхилення — від 0,576 до 1,523. Мінімальне значення шкали Лайкерта відзначалося залежно від питання кількістю піддослідних, що варіювалася в межах від 0 до 91,489 відсотка від всієї вибірки, максимальна — від 0 до 68,085 відсотка від всієї вибірки. Патерн відповідей на пункти, що характеризують особливості поведінки індивіда, який пережив втрату об'єкта прихильності, представлений у таблиці 1. Також у даній таблиці приводяться значення асиметрії (A) і її стандартної помилки (СПА) та значення ексцесу (E) і його стандартної помилки (СПЕ).

Більшість піддослідних відзначили, що заповнення анкети не викликало в них серйозних труднощів, а її зміст був релевантним їхньому досвіду переживання прихильності до об'єкта втрати. Слід зазначити, що всі питання характеризувалися прямим ключем — більш високий бал при відповіді свідчив про більшу вираженість прихильності до втраченого об'єкту. Виключення склав лише пункт 36-й.

Спочатку з анкети було виключено пункти, які виявили максимальний «ефект підлоги» (частка варіантів відповіді «1» > 50 %) і максимальний «ефект стелі» (частка варіантів відповіді «5» > 50 %), а також ті питання, розподіл значень яких істотно відрізнявся від нормального. Оцінка нормальності розподілу проводилася шляхом розрахунку значень асиметрії та ексцесу. Постулювалось, що якщо вони більш ніж в 2,5 рази не перевищують стандартні помилки асиметрії та ексцесу відповідно, то дані розподілу можна вважати нормальними (1998) [19].

Отже, було виключено наступні питання:

- 21. Чи є у Вас такі ж звички?
- 30. Чи почуваете Ви подяку цій людині?
- 33. Чи чітко Ви пам'ятаєте його/її риси обличчя?
- 36. Хотіли б Ви забути цю людину?

37. Чи здається Вам, що, забувши цю людину, Ви почували б себе вільніше в прийнятті рішень?

39. Бажали би Ви зберегти образ цієї людини назавжди?

Таблиця 1

Патерн відповідей на пункти анкети, значення асиметрії та ексцесу

№	Частка варіантів відповідей в %					Асиметрія		Ексцес	
	1	2	3	4	5	A	COA	Э	COЭ
4	0	2,128	38,298	48,936	10,638	0,121	0,347	-0,314	0,681
5	14,894	23,404	34,043	21,277	6,383	0,021	0,347	-0,686	0,681
6	6,383	23,404	36,170	29,787	4,255	-0,185	0,347	-0,472	0,681
7	4,255	14,894	31,915	36,170	12,766	-0,351	0,347	-0,296	0,681
8	17,021	12,766	48,936	12,766	8,511	-0,029	0,347	-0,271	0,681
9	10,638	17,021	19,149	34,043	19,149	-0,418	0,347	-0,874	0,681
10	17,021	8,511	36,170	25,532	12,766	-0,307	0,347	-0,697	0,681
11	42,553	12,766	8,511	29,787	6,383	0,308	0,347	-1,571	0,681
12	8,511	14,894	42,553	21,277	12,766	-0,104	0,347	-0,307	0,681
13	6,383	19,149	25,532	29,787	19,149	-0,266	0,347	-0,818	0,681
14	10,638	19,149	29,787	31,915	8,511	-0,265	0,347	-0,684	0,681
15	34,043	19,149	25,532	14,894	6,383	0,418	0,347	-0,937	0,681
16	14,894	17,021	21,277	25,532	21,277	-0,243	0,347	-1,132	0,681
17	17,021	19,149	31,915	27,660	4,255	-0,192	0,347	-0,887	0,681
18	42,553	21,277	17,021	19,149	0	0,503	0,347	-1,272	0,681
19	27,660	40,426	27,660	4,255	0	0,268	0,347	-0,707	0,681
20	17,021	27,660	34,043	19,149	2,128	0,026	0,347	-0,756	0,681
21	25,532	4,255	55,319	14,894	0	-0,574	0,347	-0,923	0,681
22	23,404	27,660	27,660	21,277	0	0,032	0,347	-1,246	0,681
23	2,128	23,404	31,915	19,149	23,404	0,076	0,347	-1,110	0,681
24	29,787	27,660	19,149	14,894	8,511	0,526	0,347	-0,827	0,681
25	23,404	25,532	14,894	19,149	17,021	0,214	0,347	-1,327	0,681
26	23,404	17,021	25,532	14,894	19,149	0,102	0,347	-1,243	0,681
27	21,277	14,894	23,404	23,404	17,021	-0,100	0,347	-1,226	0,681
28	4,255	17,021	29,787	29,787	19,149	-0,244	0,347	-0,676	0,681
29	4,255	10,638	27,660	36,170	21,277	-0,532	0,347	-0,179	0,681
30	0	4,255	6,383	36,170	53,191	-1,357	0,347	1,710	0,681
31	19,149	29,787	25,532	12,766	12,766	0,397	0,347	-0,806	0,681
32	29,787	27,660	23,404	14,894	4,255	0,467	0,347	-0,745	0,681
33	0	4,255	8,511	34,043	53,191	-1,269	0,347	1,221	0,681
34	6,383	38,298	31,915	10,638	12,766	0,595	0,347	-0,377	0,681
35	29,787	12,766	23,404	12,766	21,277	0,146	0,347	-1,395	0,681
36	91,489	2,128	4,255	0	2,128	4,245	0,347	19,263	0,681
37	87,234	8,511	2,128	2,128	0	3,547	0,347	13,565	0,681
38	10,638	21,277	29,787	25,532	12,766	-0,090	0,347	-0,806	0,681
39	0	2,128	8,511	21,277	68,085	-1,665	0,347	2,224	0,681
40	6,383	46,809	19,149	12,766	14,894	0,654	0,347	-0,720	0,681

Примітка: жирним шрифтом відзначені виключені пункти.

Для виявлення структури взаємовідносин між пунктами, які залишилися, вони були проаналізовані за допомогою факторного аналізу. Фактори виділялися за допомогою методу максимальної правдоподібності. Перед тим як здійснити обертання осей була проведена перевірка матриці коефіцієнтів парних кореляцій, оцінка адекватності вибірки та факторизуємості

даних. При вивченні кореляційної матриці було виявлено безліч коефіцієнтів, за своїм модулем переважаючих значення 0,300. Це вказує на те, що досліджувані змінні можуть бути факторизовані (2007) [20]. Р-рівень статистичної значимості критерію сферичності Бартлетта в цьому випадку був менше 0,001, що свідчило про факторизуємість даних (2003) [14].

Критерій адекватності вибірки Кайзера — Мейєра — Олкіна для кожного з пунктів оцінювався виходячи з матриці кореляцій в антиобразі. На підставі аналізу матриці було виключено ще 5 питань, оскільки значення критерію для них не перевищували 0,500 (2003) [14]:

11. Чи схожі Ви на цю людину зовні?

19. Чи робите Ви вчинки, за які Вам було б соромно перед цією людиною?

24. Чи є зараз у Вашому оточенні хто-небудь, схожий на цю людину?

25. Чи цінуєте Ви думку цієї схожої людини?

31. Чи відчуваєте Ви провину перед цією людиною?

26 пунктів, що залишилися, були ще раз піддані факторному аналізу методом максимальної правдоподібності. Критерій адекватності вибірки Кайзера — Мейєра — Олкіна, що характеризує ступінь застосовності факторного аналізу до даної вибірки, розрахований для всієї матриці, дорівнював 0,742. Це вказує на досить високий рівень адекватності моделі. Для окремих змінних, що характеризують пункти опитувальника, даний критерій перебував в інтервалі 0,537–0,915, тим самим підтверджується правомірність їх включення до аналізу. У підсумку був визначений остаточний набір змінних для подальшого обертання факторних осей.

Аналіз показав, що перші 6 факторів (до обертання) характеризуються власними значеннями в діапазоні від 10,616 до 1,221. Зміни в послідовному ряді власних значень досить несуттєві після четвертого фактора. Чотирьохфакторна модель пояснює 63,7 відсотка дисперсії вихідної матриці даних. Обертання осей проводилося методом еквімакс. Даний метод обертання відноситься до групи ортогональних методів і займає проміжне положення між методами варімакс і еквімакс — він одночасно спрощує (робить більш прозорими, однозначними з погляду інтерпретації) і фактори, і змінні (2001) [8]. Матрицю факторних навантажень, отриману після обертання, представлено в таблиці 2.

Отже, на підставі даної факторної моделі представляється можливим формування чотирьох шкал. Усі максимальні факторні навантаження кожної зі змінних були позитивними, отже всі шкали в створюваному опитувальнику будуть мати прямий ключ. Перший фактор склали пункти, що характеризують актуальність зв'язку із втраченим об'єктом прихильності, згадування про нього й уявне спілкування з ним у різному спектрі життєвих ситуацій, що не носять негативного характеру. Дана шкала одержала назву: «Актуалізація об'єкта» (АО).

Другий фактор був утворений питаннями, які вказували на негативні переживання, пов'язані із втратою об'єкта, — такі як гнів, провина, горе, сором і ін. Створена на його підставі шкала одержала назву «Негативні емоції, пов'язані із втратою» (НЕПВ). Слід зазначити, що в даний фактор увійшло питання, що характеризує пошук у міжособистісному оточенні

Таблиця 2

Матриця факторних навантажень для 26 пунктів, отримана при обертанні осей методом еквімакс

Пункти анкети	Фактор			
	1	2	3	4
9. Чи думаєте Ви про те, що ця людина могла б пишатися Вами?	0,866	-0,011	0,238	0,190
14. Чи вчиняєте Ви так, ніби могли одержати схвалення від цієї людини?	0,753	-0,017	0,407	0,261
15. Чи радитеся Ви з ним/нею подумки?	0,680	0,350	0,310	0,192
8. Чи уявляєте Ви в момент прийняття рішень, що подумала би ця людина, якби була жива?	0,592	0,258	0,461	0,222
6. Чи згадуєте Ви про цю людину, коли Вам радісно?	0,547	0,060	0,300	0,121
5. Чи згадуєте Ви про цю людину, коли приймаєте важливі рішення?	0,500	0,341	0,393	0,406
34. Чи зберігаєте Ви фотографії з цією людиною?	0,412	0,222	0,248	0,244
38. Чи відчуваєте Ви, що образ цієї людини у Вашій пам'яті допомагає Вам?	0,401	0,351	0,328	0,386
40. Чи відвідуєте Ви місце поховання цієї людини?	0,342	0,270	0,070	0,211
29. Чи здається Вам, що Ви дали цій людині менш, ніж хотіли б?	0,049	0,705	-0,100	0,211
32. Чи відчуваєте Ви гнів у зв'язку із втратою цієї людини?	0,098	0,690	0,098	0,039

Примітка 1: жирним шрифтом виділено найбільші навантаження на фактор.

Примітка 2. Питання відсортовані виходячи з абсолютних значень найбільших факторних навантажень.

осіб, що нагадують втрачений об'єкт (23. Чи вважаєте Ви у своєму житті на людей, на Вашу думку, схожих на цю людину?), а також питання про те, наскільки часто згадується втрачений об'єкт (4. Чи згадуєте Ви про цю людину?). У першому випадку ми пропонуємо наступне пояснення: не відреаговані негативні переживання, пов'язані з втратою об'єкту, спонукають індивіда до пошуку схожих об'єктів для того, щоб відбулося непряме відрегування цих переживань, і повертають його в ситуацію травми. У другому випадку ми бачимо, що розподіл факторних навантажень питання 4 (для 1-го фактора навантаження склало — 0,233, для 2-го фактора — 0,329, для 3-го фактора — 0,256, для 4-го — 0,275) дозволяє віднести його до кожного з факторів даної моделі, що обумовлено, мабуть, гранично загальним характером даного питання.

Питання, метою яких було з'ясувати, наскільки піддослідний виправдовує очікування, що покладені на нього втраченим об'єктом, сформувавши третій фактор. Відповідній йому шкалі була привласнена назва «Реалізація очікувань об'єкта» (РОО). Четвертий фактор був утворений пунктами, що характеризують те, наскільки піддослідний відповідає втраченому об'єкту. Сформована на його підставі остання за рахунком шкала опитувальника одержала найменування «Ідентифікація з об'єктом» (ІО).

Таблиця 2 (продовження)

Матриця факторних навантажень для 26 пунктів, отримана при обертанні осей методом еквімакс

Пункти анкети	Фактор			
	1	2	3	4
23. Чи зважаєте Ви у своєму житті на людей, що, на Вашу думку, схожі на цю людину?	0,105	0,672	0,154	0,138
7. Чи згадуєте Ви про цю людину, коли Вам сумно?	0,231	0,669	0,323	0,151
18. Чи є у Вас бажання, за які Вам соромно перед цією людиною?	0,032	0,650	0,284	0,179
27. Чи вважаєте Ви, що якби зараз ця людина була жива, то Ваше життя склалося б інакше?	0,290	0,578	0,318	0,143
4. Чи згадуєте Ви про цю людину?	0,233	0,329	0,256	0,275
28. Чи відчуваєте Ви, що могли б одержати від цієї людини більше, ніж одержали?	0,234	0,310	0,162	0,155
17. Чи живете Ви так, щоб виправдати його/її очікування?	0,277	0,092	0,931	0,219
16. Чи хотіли б Ви жити так, щоб виправдати його/її сподівання?	0,245	0,228	0,742	0,157
13. Чи хотіли б Ви бути таким, яким хотіла би Вас бачити ця людина?	0,379	-0,050	0,554	0,384
10. Чи схожі Ви на цю людину внутрішньо?	0,136	-0,117	0,078	0,980
12. Чи хотіли б Ви бути схожим на цю людину?	0,119	0,063	0,458	0,638
20. Чи бачите Ви подібність ваших життєвих стилів?	0,082	0,303	0,121	0,564
22. Чи помічаєте Ви, що іноді поведіться так само, як поведилась би в цей момент ця людина?	0,380	0,332	0,295	0,426
26. Чи є у Вас відчуття, що Ви є продовженням цієї людини?	0,228	0,253	0,323	0,412
35. Чи є у Вас якась важлива для Вас річ, що нагадує про цю людину?	0,317	0,270	0,180	0,402

Примітка 1: жирним шрифтом виділено найбільші навантаження на фактор.

Примітка 2. Питання відсортовані виходячи з абсолютних значень найбільших факторних навантажень.

Аналіз спільностей (табл. 3) показав, що початкові спільності за більшістю змінних відповідали витягнутим. Це вказує на те, що вибір чотирьохфакторного рішення відбивав основні характеристики початкової матриці даних (2008) [21]. Найбільш істотні розбіжності встановлені у відношенні двох питань:

28. Чи відчуваєте Ви, що могли б одержати від цієї людини більш, ніж одержали?

40. Чи відвідуєте Ви місце поховання цієї людини?

Відповідно, вони відбивали психологічні конструкти найменш подібні чотирьом вищеописаним. Є потенційна можливість розкрити більш докладно психологічний зміст даних питань шляхом створення в тому чи іншому ступені синонімічних їм пунктів. Зазначені сукупності питань можуть лягти в основу додаткових шкал, якщо модель, що містить більше чотирьох факторів, буде визнана придатною.

Таблиця 3

Значення спільностей для 26 пунктів, включених у факторний аналіз

№	Спільності		№	Спільності	
	Початкові	Витягнуті		Початкові	Витягнуті
4	0,626	0,304	18	0,869	0,536
5	0,892	0,686	20	0,674	0,431
6	0,720	0,407	22	0,827	0,523
7	0,806	0,628	23	0,697	0,505
8	0,786	0,679	26	0,738	0,391
9	0,855	0,843	27	0,733	0,539
10	0,823	0,999	28	0,615	0,201
12	0,823	0,634	29	0,798	0,554
13	0,869	0,601	32	0,797	0,497
14	0,887	0,801	34	0,769	0,340
15	0,885	0,718	35	0,721	0,367
16	0,871	0,687	38	0,824	0,541
17	0,912	0,999	40	0,811	0,239

Далі розраховувалася внутрішня узгодженість кожної зі шкал. Пункти, наявність яких істотно погіршувала значення α Кронбаха, із складу шкали віддалялися, доки шкала не досягала своєї максимальної узгодженості. Відносно першої шкали «Актуалізація об'єкта» таким пунктом було вже згадуване вище питання 40. Вочевидь, воно характеризує подібний, але трохи інший конструкт. Внутрішню узгодженість другої шкали «Негативні емоції, пов'язані із втратою» погіршували пункти 4 і 28. До них можна віднести сказане відносно питання 40. Для третьої шкали «Реалізація очікувань об'єкта» виключення пункту 13 лише незначно поліпшувало її психометричні характеристики. Тому вирішено було залишити дане питання в складі опитувальника, оскільки розрахований рівень внутрішньої узгодженості був і так досить високим, а кількість пунктів у шкалі була гранично низькою. Для шкали «Ідентифікація з об'єктом» пунктів, які варто було б виключити, не виявлено.

Отже, проведений аналіз структури шкал попередньої версії опитувальника підтверджує високу очевидну валідність кожної з них. У таблиці 4 приведено аналіз психометричних характеристик сформованих шкал.

Таблиця 4

Психометричний аналіз шкал Опитувальника прихильності до об'єкту втрати

Назва шкали	N	Середнє значення	Стандартне відхилення	A	E	α Кронбаха
АО	8	23,426	7,258	-0,077	-0,799	0,909
НЕПВ	6	17,851	5,405	0,083	-0,814	0,859
РОО	3	9,404	3,341	-0,216	-1,036	0,882
Ю	6	17,043	5,469	-0,125	-0,518	0,822

Всі шкали характеризувалися високою внутрішньою узгодженістю й нормальністю розподілу їхніх значень. Найбільшою кількістю пунктів володіла шкала «Актуалізація об'єкта» (N=8), найменшим — шкала «Реалізація очікувань об'єкта» (N=3). Усього попередня версія опитувальника

містила 23 питання. Ключ, за яким розраховуються показники кожної із шкал, представлений у таблиці 5.

Таблиця 5

Ключ Опитувальника прихильності до об'єкту втрати

Номера пунктів у шкалі	Назви шкал
5, 6, 8, 9, 14, 15, 34, 38	АО
7, 18, 23, 27, 29, 32	НЕПВ
13, 16, 17	РОО
10, 12, 20, 22, 26, 35	ІО

Висновки

Підсумкова структура шкал виявила, що прихильність до об'єкту втрати є багатомірним конструктом, основними компонентами якого є процеси актуалізації об'єкта і реалізації його очікувань, негативні емоції, пов'язані з втратою об'єкта прихильності, й ідентифікація з ним. Дана версія опитувальника є попередньою, оскільки вона створена на підставі вивчення відповідей на анкету лише 47 піддослідних. Психометричний аналіз дозволив виділити пункти, які сформуують «ядро» підсумкової версії. На наступному етапі наукового пошуку планується апробація методики на більшій вибірці. Питання анкети будуть переформульовані й у підсумковій версії опитувальника наведені у стверджувальній формі. Також не виключається додавання нових пунктів до наявних шкал або створення додаткових шкал. Пріоритетними завданнями майбутніх досліджень є аналіз конструктної і критеріальної валідності методики, її стандартизація та оцінка ретестової надійності.

Список використаних джерел

1. Анцыферова Л. И. Личность в трудных жизненных условиях: переосмысление, преобразование ситуаций и психологическая защита / Л. И. Анцыферова // Психологический журнал, 1994, № 1, с. 3–10.
2. Боулби Д. Привязанность/ Джон Боулби : Пер. с англ. — М.: Гардарики, 2003. — 477 с.
3. Боулби Д. Создание и разрушение эмоциональных связей / Джон Боулби. — М.: Академический проект, 2004. — 232 с.
4. Василюк Ф. Е. Уровни построения переживания и методы оказания психологической помощи/ Ф. Е. Василюк // Вопросы психологии, 1988, № 5, с. 15–24.
5. Василюк Ф. Е. Пережить горе/ Ф. Е. Василюк // Человеческое в человеке. М.: Политиздат, 1991.
6. Гилева К. В. Методы психологической коррекции посттравматических стрессовых расстройств / К. В. Гилева, Н. В. Дмитриева, М. В. Дримова // Сибирская психология сегодня. Сборник научных трудов. — Кемерово: Кузбасвузиздат, 2002. — 334 с.
7. Калмыкова В. С., Падун М. А. Ранняя привязанность и ее влияние на устойчивость к психической травме: постановка проблемы/ В. С. Калмыкова, М. А. Падун // Психологический журнал, 2002, № 5, с. 88–99.
8. Митина О. В., Михайловская И. Б. Факторный анализ для психологов. — М.: Учебно-методический коллектор «Психология», 2001. — 169 с.
9. Магомед-Эминов М. Ш. Личность и экстремальная жизненная ситуация / М. Ш. Магомед-Эминов // Вестник МГУ. Серия «Психология». — 1996. — № 4. — С. 26–35.

10. Тэхкэ В. Психика и ее лечение: психоаналитический подход / В. Тэхкэ. — Пер. с англ. — М.: Академический Проект, 2001. — 576 с.
11. Фрейд З. Печаль и меланхолия / З. Фрейд // Суицидология: Прошлое и настоящее: Проблема самоубийства в трудах философов, социологов, психотерапевтов и в художественных текстах. — М.: Когито-Центр, 2001. — 569 с.
12. Ainsworth M. Mary D. Salter Ainsworth // O'Connell A., Russo N. (eds). Models of achievement: reflections of eminent women in psychology. N.Y., 1983. P. 200—219.
13. Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation. Hillsdale, N.J.: Erlbaum.
14. Brace, N., Kemp, R., & Snelgar, R. (2003). Factor analysis. In N. Brace, R. Kemp, & R. Snelgar (Eds.), SPSS for psychologists: A guide to data analysis using SPSS for Windows (2nd ed., pp. 277–306). New York: Palgrave Macmillan.
15. Buchheim, A. and Kahale, H. (2003) «Adult attachment interview and psychoanalytic perspective: A single case study, Psychoanalytic Enquiry, 23: 81–101.
16. George, C., West, M. L., & Pettem, O. The Adult Attachment Projective. Disorganization of adult attachment at the level of representation. In J. Solomon & C. George (Eds.), Attachment disorganization. New York: Guilford Press. (1999).
17. Main M., Jorge K. & Kaplan N. Adult attachment interview. Californian University, Berkeley, 1985.
18. Main, M., & Goldwyn, R. (1998). Adult attachment classification system. Unpublished manuscript. University of California: Berkeley, CA.
19. Morgan G. A., Griego O. V. Easy use and interpretation of SPSS for Windows: Answering research questions with statistics. 1a. ed. Mahwah, New Jersey, USA: Lawrence Erlbaum Associates; 1998:1–171
20. Tabachnick, B.G., & Fidell, L.D. (2007). Principal Components and Factor Analysis. In Using multivariate statistics (5th ed.). Boston, MA: Allyn & Bacon — 980 p.
21. Wood A. M., Linley P. A. Maltby J. Baliouis M. The Authentic Personality: A Theoretical and Empirical Conceptualization and the Development of the Authenticity Scale// Journal of Counseling Psychology 2008, Vol. 55, No. 3, 385–399

Е. Ческидова

соискатель

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
кафедра социальной и прикладной психологии

ОПРОСНИК ПРИВЯЗАННОСТИ К ОБЪЕКТУ УТРАТЫ. ПСИХОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

Резюме

Для оценки качества привязанности к объекту утраты разработан опросник, содержащий четыре шкалы: «Актуализация объекта», «Негативные эмоции, связанные с утратой», «Реализация ожиданий объекта», «Идентификация с объектом». Проведенный анализ структуры шкал предварительной версии опросника подтверждает высокую очевидную валидность каждой из них. Все шкалы характеризуются высокой внутренней согласованностью и нормальностью распределения их значений.

Ключевые слова: привязанность, кризисная ситуация утраты объекта, переживание привязанности к объекту утраты, опросник.

E. Cheskidova

Researcher

Odessa National I. I. Mechnikov University

THE QUESTIONNAIRE OF ATTACHMENT TOWARDS THE OBJECT OF LOSS. PSYCHOMETRIC ANALYSIS

Summary

To assess the qualities of attachment towards the object of loss the questionnaire was developed and contained four scales: «Object's actualization», «Negative emotions associated with the loss», «Realization of wishes of the object», «Identification with the object». The analyses of the structure of the scales of the preliminary draft of the questionnaire support the high likeliness of the validity of each of them. Each scale is characterized by high internal correlation and by normal distribution of data.

Key words: attachment, crises situation of the object loss, feeling affection to the object of loss, questionnaire.